

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ТУРИЗМУ, ЕКОНОМІКИ
І ПРАВА**

ВИПУСК 19

СЕРІЯ: ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

КИЇВ – 2015

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТУРИЗМУ,
ЕКОНОМІКИ І ПРАВА**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ КУТЕП

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 19

(Серія: філософські науки)

КИЇВ – 2015

ББК 72 я5

**Збірник наукових праць засновано 2001 року
Фахове видання з філософських наук затверджено постановою
Президії ВАК України від 1 липня 2010 р. № 1–05/5**

Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. / Гол. ред. В.С. Пазенок. – К.: КУТЕП, 2014. – Випуск 19. – 426 с.

Друкується за постановою Вченої ради Київського університету туризму, економіки і права (протокол № 3 від 26 березня 2015 р.).

Київський університет туризму, економіки і права «КУТЕП» – член Ділової Ради Всесвітньої туристської організації спеціалізованої установи ООН (UNWTO) – представляє дев'ятнадцятий випуск наукових записок.

Збірник містить наукові статті, які відповідають переліку спеціальностей з філософських наук (наказ ВАК України від 23.06.2005 р. №377):

09.00.01 – онтологія, гносеологія, феноменологія

09.00.02 – діалектика і методологія пізнання

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

26.00.01 – теорія та історія культури

09.00.05 – історія філософії

09.00.06 – логіка

09.00.07 – етика

09.00.08 – естетика

09.00.09 – філософія науки

09.00.10 – філософія освіти

09.00.11 – релігієзнавство

12.00.12 – філософія права

Рекомендовано для студентів, магістрів, аспірантів, викладачів, фахівців та всіх, хто цікавиться філософією та філософськими проблемами в сфері туризму.

© КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТУРИЗМУ, ЕКОНОМІКИ І ПРАВА

2015

Редакційна колегія серії:

Пазенок В. С. – доктор філософських наук, професор,
Член-кореспондент НАН України – Голова редакційної колегії

Горський С. В. – кандидат соціологічних наук, доцент –
Відповідальний секретар

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, член-кор. НАН
України;

Горбатенко В. П. – доктор політичних наук, професор;

Заблоцький В. П. – доктор філософських наук, професор;

Кушерець В. І. – доктор філософських наук, професор;

Любивий Я. В. – доктор філософських наук, професор;

Лях В. В. – доктор філософських наук, професор;

Оніщенко О. С. – доктор філософських наук, професор, академік НАН України;

Фатхутдінова О. В. – доктор філософських наук, професор;

Федорченко В. К. – доктор педагогічних наук, професор;

Фоменко Н. А. – доктор педагогічних наук, професор;

Шульга М. О. – доктор соціологічних наук, професор, член-кор. НАН України.

ЗМІСТ

- 1. Любивий Я. В.**
Самоорганізаційні виміри суспільства доби
Постмодерну..... **9**
- 2. Бех Ю. В.**
Інтелектуальний капітал як фактор
конкурентоспроможності організації: теоретико-
методологічний аспект..... **34**
- 3. Владимиренко В. Є., Турпак Н. В.**
Ноосферна культура як духовний орієнтир розвитку
сучасного українського суспільства..... **50**
- 4. Лозниця С. А.**
Сумнів та скептицизм як пошук істинності знань:
філософія Рене Декарта та виклики сучасності..... **64**
- 5. Брязкун В. В.**
Кліпова свідомість сучасної людини: соціально-
філософський аналіз..... **78**
- 6. Турпак Н. В.**
Природно-екологічні засади цивілізованого людського
буття в концепції Л. Мечникова..... **90**
- 7. Коробко М. І.**

Проблема «альтруїзм-егоїзм» в філософії об'єктивізму Айн Ренд 100

- 8. Красіков М. С.**
Еволюція соціальної стратифікації: від давнього до інформаційного суспільства..... 112
- 9. Мирончук Я. В.**
Концепт еросу в ученні Зігмунда Фрейда як теоретична основа Фроммівської філософії 124
- 10. Малинка Ю. Г.**
Функціональна своєрідність толерантності в розбудові громадянського суспільства України 135
- 11. Маслікова І. І.**
Практична спроможність консеквенціалістського обґрунтування спільного блага 144
- 12. Ярошенко О. В.**
Знаково-символічне буття влади в сучасному інформаційному суспільстві..... 156
- 13. Нестерова М. А.**
Когнитивний підхід к построению картины мира..... 170
- 14. Фатхутдінова О. В.**
Аспекти професійної культури юриста..... 178
- 15. Волинець В. В.**
Функціонування держави XVII-XVIII століть: правові теорії..... 188
- 16. Вігер І. І.**
Цивілізаційні фактори виникнення ринкової економіки в країнах Європи (кінець XV - перша половина XVII ст.)..... 205
- 17. Влащенко С. С.**
Деякі питання реалізації інформаційних прав і свобод людини і громадянина та їх судовий захист..... 217
- 18. Карабань О. М.**

Сучасні концептуальні моделі правового громадянського суспільства 225

19. Березенко В. В.

Правовий статус та режим державних кордонів України..... 239

20. Артемчук М. Д.

Феномен інституту омбудсмана як виразника прав людини в сучасному українському суспільстві 249

21. Куляєв М. В.

Соціальне призначення і цінність міжнародного та національного права..... 255

22. Нежива О. М.

Логіка побудови найсучасніших освітніх технологій..... 264

23. Цехмістрова Г. С.

Виховання критичного мислення студентів у вищому закладі освіти 275

24. Скопень М. М., Неведомова Г. І.

Оптимізація ціни на тур з використанням таблично-графічного методу її аналізу на базі EXCEL..... 286

25. Скрипник М. І.

Програми психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти 298

26. Щербакова Ю. Е.

До проблеми професійної мотивації студентства 313-321
412

УДК: 378

Щербакова Ю. Е.

Кандидат політичних наук, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТСТВА

Результати, яких досягає людина у своєму житті, лише на 30% залежать від її інтелекту, а на 70% - від мотивів, які спонукають її певним чином діяти

(Мясищев В. М.)

Щербакова Ю.Е. До проблеми професійної мотивації студентства.

У статті мова йде про оцінку рівня мотивації студентів гуманітарних вузів до навчальної діяльності, про взаємозв'язок самоорганізації з мотивами до навчання. Про залучення студентів до формування переліку варіативних тем дисципліни.

Ключові слова: мотивація, професійна мотивація, діяльність, самоорганізація, студентство.

Щербакова Ю. Э. К проблеме профессиональной мотивации студенчества. В статье речь идет об оценке уровня мотивации студентов гуманитарных вузов к учебной деятельности, о взаимосвязи самоорганизации с мотивами к обучению. О привлечении студентов к формированию перечня вариативных тем дисциплин.

Ключевые слова: мотивация, профессиональная мотивация, деятельность, самоорганизация, студенчество.

Shcherbakova Y. About professional motivation of students. The article is about the assessment of the motivation of students humanitarian universities to educational activity on the relationship of self-organization and motives for learning. To attract students to a list of those disciplines.

Key words: motivation, professional activities, self-organization, students.

Останнім часом, заходячи до аудиторії, я все частіше задаю собі запитання, наскільки зацікавлені мої студенти в тому, щоб отримати теоретично значимі і практично важливі знання з фахової для них дисципліни. За роки викладацької діяльності студенти двічі ставили мені такі запитання, на які я мала глибоко

здуматися, перш ніж знайти відповідь. Частіше за все студенти не мають запитань. Хоча почути складне запитання – це важливий мотив професійного удосконалення викладача. Нещодавно я запитала, скільки часу мої студенти витратили на підготовку до поточного семінарського заняття, у відповідь отримала від «зорієнтуємось по матеріалу зараз до години підготовки». Година на те, що розібратися з положеннями Кодексу законів про працю в Україні, або на те, щоб опрацювати систему організації оплати праці. Я викладаю свій предмет багато років і готуючись до семінарського заняття витрачаю не менше двох годин на актуалізацію «свіжої» інформації, підготовка до лекції інколи займає вдвічі більше часу. Відчуваючи потребу поділитися своїми знаннями і практичним досвідом я задаю собі запитання як оцінити та стимулювати пізнавальні та дослідницькі потреби сучасного студента. Питання мотивації навчальної діяльності є дійсно важливою і *актуальною* проблемою, по-перше, тому, що питання про мотиви – це по суті питання про якість навчальної діяльності; по-друге, сучасне інформаційно насичене суспільство формує запит на інтелектуальну, глибоко та широко освічену особистість.

Проблеми, на яких буде зосереджена увага у статті: - дослідження рівня навчально-дослідницької мотивації студентів гуманітарних вузів України; фактори впливу на мотивацію студентства; взаємозв'язок мотивації студентства до навчання з вибором робочого місця.

Об'єктом даної роботи є навчальна діяльність студентів гуманітарних вузів країни. *Предметом дослідження* – мотивація навчально-дослідницької діяльності студентів. *Метою роботи* є дослідження мотивації студентів гуманітарних вузів до навчання та пошук шляхів заохочення сучасного студента до глибокої теоретико-практичної роботи над курсом навчальної дисципліни.

Відомий радянський та російський психолог, академік Роберт Семенович Немов розглядає поняття «мотивація» як сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її початок, напрямок та активність.

Всі мотиви навчальної діяльності можуть бути поділені на дві великі категорії. Одні з них пов'язані із змістом самої навчальної діяльності і процесом її виконання; інші – з ширшими

взаємовідношенням людини з навколишнім середовищем. До перших відносяться пізнавальні інтереси, потреба в інтелектуальній активності і оволодінням новими вміннями, навиками і знаннями; інші – пов'язані з потребою в спілкуванні з іншими людьми, в їх оцінці і схваленні, з бажанням студента зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин. У дослідженні Н.Н. Власової обчислюються також два плани мотивації – довільний і мимовільний. Довільний план мотивації виявляється тоді, коли мотиви у студента викликаються довільно без сторонньої допомоги. Мимовільний план мотивації виявляється в тому разі якщо мотиви хтось спеціально формує.

Проте прагнення авторів знайти універсальну підставу типології, що дозволяє як би передбачити шляхи розвитку професіонала, особливо яскраво виявляється в спробах визначити рівні професійної спрямованості студентів. Так доктор психологічних наук, професор Е. Ф. Зєєр виділяє наступні типи студентів по професійній спрямованості:

I тип – студенти з позитивною професійною спрямованістю, яка представляє ситуацію відповідності особі вибраної професії, що припускає зв'язок між домінуючими мотивами із змістом професійної діяльності.

II тип – студенти професії, що остаточно не визначилися в своєму виборі. Для них прийнятний компроміс між невизначенням, іноді негативним відношенням до професії і продовженням навчання у вузі, перспективою надалі працювати за цією професією.

III тип – студенти з негативним відношенням до професії. Мотивація їх вибору обумовлена суспільними цінностями вищої освіти. Вони мають слабе уявлення про професію. Тут провідний мотив виражає потреба не стільки в самій діяльності, скільки в різних пов'язаних з нею обставинах.

Велику роль у формуванні інтересу до навчання відіграє створення проблемної ситуації, зіткнення учнів з трудностю, яку вони не можуть вирішити за допомогою запасу знань, що є у них; стикаючись з трудностю, вони переконуються в необхідності отримання нових знань або застосування старих у новій ситуації. Цікава тільки та робота, яка вимагає постійної напруги. Легкий матеріал, що не вимагає розумової напруги, не викликає

інтересу. Подолання труднощів в навчальній діяльності – найважливіша умова виникнення інтересу до неї.

Е.І. Савонько, Н.М. Симонова продовжуючи дослідження радянського психолога професора Сімферопольського державного університету, автора концепції емоційної направленості особистості Б.І. Додонова, на матеріалі вивчення мотивації в оволодінні іноземною мовою у Вузів виявили чотири мотиваційні орієнтації (на процес, результат, оцінку викладачем і на «уникнення неприємностей»).

Дослідження, проведені у вузах, показали, що сильні і слабкі студенти відрізняються зовсім не за інтелектуальними показниками, а по тому, в якій мірі у них розвинена професійна мотивація. Термін «студент» латинського походження, в перекладі на російську мову означає ретельно працюючий, той, що оволодіває знаннями.

Студентство - це особлива соціальна категорія, специфічна спільність людей, організаційно об'єднаних інститутом вищої освіти. Історично ця соціально-професійна категорія склалася з часу виникнення перших університетів в 11-12 століттях. Студентство включає людей, що цілеспрямовано, систематично оволодівають знаннями і професійними вміннями, зайнятих, як передбачається, старанною навчальною працею. Як соціальна група воно характеризується професійною спрямованістю, сформованістю відносини до майбутньої професії, які суть наслідок правильності професійного вибору та адекватності та повноти подачі студента про обрану професію .

Студент як людина певного віку і як особистість може характеризуватися з таких сторін:

1. З психологічної, яка являє собою єдність психологічних процесів, станів і властивостей особистості. Головне в психологічній стороні - психічні властивості (спрямованість, темперамент, характер, здібності), від яких залежить протікання психічних процесів, виникнення психічних станів, прояв психічних утворень. Однак, вивчаючи конкретного студента, треба враховувати разом з тим особливості кожного індивіда, його психічних процесів і станів.

2. З соціальної, в якій втілюються суспільні відносини, якості, породжувані приналежністю студента до певної соціальної групи, національності і т.д.

3. З біологічної, яка включає тип вищої нервової діяльності, будову аналізаторів, безумовні рефлекси, інстинкти, фізичну силу, статуру, риси обличчя, колір шкіри, очей, ріст і т.д.

Якщо ж вивчити студента як особистість, то вік 18-20 років - це період найбільш активного розвитку моральних та естетичних почуттів, становлення і стабілізації характеру і, що особливо важливо, оволодіння повним комплексом соціальних ролей дорослої людини: громадянських, професійно-трудова та ін.. Проте нерідко у їх діях зустрічається невмотивований ризик, невміння бачити наслідки своїх вчинків, в основі яких можуть бути не завжди гідні мотиви. Так, В.Т. Лісовський зазначає, що 19-20 років - це вік безкорисливих жертв і повної самовіддачі, але і нерідких негативних проявів.

Факт вступу до вузу укріплює віру молодого людини у власні сили і здібності, породжує надію на повнокровне і цікаве життя. Разом з тим на 2 і 3 курсах нерідко виникає питання про правильність вибору вузу, спеціальності, професії. До кінця 3 курсу остаточно вирішується питання про професійний визначення. Проте трапляється, що в цей час приймається рішення в майбутньому не працювати за даною спеціальністю.

А.І. Гебос виділяє чинники (умови), що сприяють формуванню у студентів позитивного мотиву навчання:

- усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання;
- усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєваних знань;
- емоційна форма викладу навчального матеріалу;
- показ «перспективних ліній» в розвитку наукових понять;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності;
- наявність допитливості і «пізнавального психологічного клімату» в навчальній групі.

Відзначено важливість наявності у студентів активної спрямованості на різні сторони навчальної праці, що лежить в

основі різних мотивів навчання (спрямованості на засвоєння знань). Однак наявності мотивів зазвичай буває недостатньо, якщо у студентів відсутні вміння ставити цілі на окремих етапах своєї навчальної роботи.

У старшому шкільному та студентському віці, зазначає психолог Н.С. Лейтес, активність в цілому носить вже переважно виборчий характер і виявляється нерозривно пов'язаною з розвитком здібностей.

Становлення мотивації навчання у студентському віці ускладнює:

- стійкий інтерес до одних предметів на шкоду засвоєння інших предметів;
- незадоволеність одноманітністю форм навчальних занять, відсутністю творчих і проблемно пошукових форм навчальної діяльності;
- негативне ставлення до форм жорсткого контролю з боку викладачів;
- збереження ситуативних мотивів вибору життєвого шляху (наприклад, за аналогією з товаришем або по умовлянням батьків);
- недостатня стійкість соціальних мотивів боргу при зіткненні з перешкодами на шляху їх реалізації.

Усвідомлюючи велику роль саморегуляції у навчальній діяльності зокрема як фактор підвищення відповідальності студента за своє навчання, мною було запропоновано студентам у рамках так би мовити варіативних тем курсу внести пропозиції щодо включення в курс тих теми, які найбільше цікавлять студентство у тому числі з позицій майбутнього професійного самоствердження (а у випадку викладання не фахової дисципліни на між факультеті запропоновано допомогти мені заздалегідь сформулювати тематику курсу). Ця ініціатива була з пошвавленням сприйнята, але до пропозицій так і не дійшло. Під час курсу також було проведено анонімне опитування студентів (137) з метою висловлення коректив щодо викладання курсу. Зокрема було задано лише три відкритих запитання (1 – що мені подобається у викладанні курсу; 2 – які прорахунку я вбачаю у викладанні дисципліни; 3 – мій домінуючий мотив навчання). Відповіді на перше запитання, відображають те, що цікавить студентів, а відповідно те, що може сформулювати проміжний мотив навчальної діяльності переважна більшість студентів

відповіла приблизно так: «мені подобається те, що матеріал містить багато прикладів із практики», «я відчуваю себе наче HR менеджер якоїсь компанії, тому що кожного заняття я вирішую реальні проблеми певного підприємства» (*через кейсові справи*). Пов'язане з цим третє запитання, також показало цінність практичної орієнтації курсу, адже переважна більшість студентів відповіли: «мене мотивує те, що я можу отримати знання застосувати на практиці», «я хотів би відкрити власну фірму, а отже знання з управління персоналом мені необхідні».

Фактично ці дані свідчать про низький рівень професійної самоорганізації серед студентства, про бажання не ускладнювати процес навчання, про часткову невпевненість у своїх професійних вподобаннях та невизначеність кола своїх професійних запитів та інтересів, і врешті домінуючим мотивом навчання є отримання диплому про вищу освіту.

У нашій країні склалася така своєрідна ситуація з вищою гуманітарною освітою, коли вона поставлена з ніг на голову. По-перше, наявність диплому про вищу освіту є однією з основних вимог роботодавця навіть на ті професії на які ще раніше було достатньо професійно-технічної освіти. Після розпаду Радянського Союзу, у якому до речі вища освіта була однією з найкращих у світі, вимагати диплом про вищу освіту стало «модним». З однієї сторони, це вимога часу, запит на «універсального працівника» здатного адаптуватися під постійно змінні умови оточення. З іншої, це нівелювало значення самої вищої освіти, зробило її «доступною» для всіх. Традиційно університет являв собою осередок отримання широкого кола знань, формування широкого світогляду, він озброював людину інструментом для аналітики будь-яких подій. Зараз ця функція університету не користується попитом у молоді. Все частіше зустрічаються випадки, коли молода людина вступає в університет лише з однією метою – отримати диплом, і витрачати сили на серйозну навчальну діяльність не має ніякого бажання. І це попри те, що знання як соціальний капітал зараз надзвичайно актуалізовані. По-друге, університетська освіта, яка ще декілька десятків років тому тісно співпрацювала з підприємствами, зараз втратила цей зв'язок, що в свою чергу позначається і на навчальних планах, які стають суто теоретичними «з книжок», і

на пошуку роботи за спеціальністю. Я переконана в тому, що сильний студент вмотивований до навчання має бути впевненим у наявності робочого місця саме для нього. Для цього треба відновити співпрацю університет – підприємство. Фактично зараз навіть державний запит на конкретну спеціальність не гарантує людині робочого місця. У багатьох технічних ВНЗ до співпраці запрошуються найкращі компанії міста чи країни, які відбирають для себе найкращих студентів і гарантують їм місце роботи. Системне вирішення питання працевлаштування на рівні держави і керівництва університету пододало би величезну проблему і з рівнем безробіття у країні, і з мотивацією студентів до навчання. Але для того необхідна воля вищого керівництва держави, освіта має повернутися на п'єдестал державного пріоритету. Доки держава буде продовжувати «знищувати» освіту, доти викладач один на один буде воювати з вітряками в аудиторії.

І все ж таки заходячи до аудиторії, кожен викладач намагається якнайкраще виконати свою роботу тим паче у ситуації заниженої мотивації студентів, висновки які я роблю для себе: не занижувати планку фахової підготовки, ті студенти, які прагнуть навчатися створюють конкурентне середовище своїми неординарними успіхами, інші підтягуються до стандарту; програма навчальної дисципліни має бути максимально практичною у сенсі можливості застосування знань для вирішення тої чи іншої реальної проблеми; ініціювати та підтримувати елементи самоорганізації студентів в процесі освоєння навчальної дисципліни; створити досконалу та зручну інформаційну мережу по дисципліні починаючи від електронної бібліотеки закінчуючи можливістю проходження тестів через мережу інтернет; заздалегідь готувати студента до професійного визначення та пошуку робочого місця.

1. Гебос А. И. Психологические условия формирования положительной мотивации к учению / А. И. Гебос / Воспитание, обучение, психическое развитие : тез. докл. к V Всесоюзному съезду психологов СССР. – М.: Наука, 1977. – Ч. 1. – С. 8-13.
2. Зеер Э.Ф. Концепция развития инженерно-педагогического образования / Э. Ф. Зеер / Психолого-педагогические проблемы инженерно-педагогического образования: Сб. науч. тр. – Свердловск: СИПИ, 1986. – С. 3-15.

Kyiv University of tourism, economy and law «KUTEP» – a member of the Business Council of World Tourist Organization of United Nations (UNWTO) is represented the nineteenth edition of the annual.

The collection includes scientific articles which are traversed the actual questions and problems of philosophy, sociology, politology in the context of the social reality of present days.

The annual includes the works of the scientist of Kyiv University of tourism, economy and law, the research results of the scientists of other scientific establishments and educational institutions of Ukraine, social–humanitarian specialists.

SCIENTIFIC NOTES OF KYIV UNIVERSITY OF TOURISM, ECONOMY AND LAW

Annual publication

Edition 19

Редактор *В. С. Пазенок*

Технічний редактор *С. А. Панченко*

Відповідальний за випуск *С. В. Горський*